

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра психології, політології та соціокультурних технологій

ЖУРБА НАТАЛІЯ ЮРІЇВНА

**ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ У
СІЛЬСЬКИХ УЧНІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ
ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ ГРИ**

Галузь знань 23 Соціальна робота
Спеціальність 231 Соціальна робота

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти
бакалавра

Гарант освітньої програми
«Соціальна робота»
д.пед.н., доцент
Купенко О.В.

Науковий керівник
кандидатка філософських наук
старший викладач
Савельєва Ю.М

Суми 2022

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ У СІЛЬСЬКИХ УЧНІВ	6
1.1 Правові засади профорієнтації школярів як послуги	6
1.2 Особливості та потреби сільських учнів як цільової групи дослідження	9
1.3. Форми й методи профорієнтаційної роботи з учнями	11
1.4. Етичні засади роботи з учнями з сільської місцевості	16
Висновки до першого розділу	20
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ ГРИ В ПОПЕРЕДЖЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ У СІЛЬСЬКИХ УЧНІВ	23
2.1. Розроблення профорієнтаційної гри для школярів	23
2.2. Аналіз апробації профорієнтаційної гри з сільськими учнями	27
Висновки до другого розділу	32
ВИСНОВКИ	34
РЕКОМЕНДАЦІЇ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	39
ДОДАТКИ	43

ВСТУП

Актуальність дослідження обумовлюється декількома факторами. На сьогодні в Україні досить актуальною є проблема професійного самовизначення. Чинна система профорієнтації школярів показує свою невисоку ефективність, адже, згідно з даними компанії The Point (онлайн-журнал сайту Робота.ua), станом на травень 2018 року тільки 42% українців працюють за отриманою ними спеціальністю, 33% взагалі ніколи за фахом не працевлаштувалися, а 18% вирішили піти зі своєї сфери. Варто зазначити, що основи цієї проблеми закладаються ще в старших класах школи. Обираючи майбутню професію, старшокласники дуже часто не усвідомлюють важливість виваженого підходу, керуючись зовсім іншими мотивами – кількістю набраних балів за ЗНО, уникнення армії або хочуть просто отримати диплом, а потім вже думати, як його застосувати.

На основі результатів базового моніторингового дослідження щодо професійної орієнтації учнів у закладах ЗСО за 2020 р., високорезультативною профорієнтацією вважають 77,8% у міських поселеннях, натомість 82,9% респондентів сільської місцевості оцінюють як низько ефективну.

Професійне самовизначення випускників шкіл нерідко не відповідає потребам ринку праці. Певна частина молодих людей не може скористатися наявним правом зробити цей вибір. По закінченню школи випускник ще немає конкретно виражених прагнень, чітких життєвих планів, не вміє співвідносити вибір професії та свої можливості. Це пов'язано з тим, що профорієнтаційна робота у школі має низку недоліків: значний відрив від загального процесу навчання та виховання, підміна постійної та цілеспрямованої роботи епізодичним проведенням заходів, недостатність практичної апробації сил у різних сферах діяльності та трудового досвіду, відсутність дієвих методів роботи з дітьми саме з сільської місцевості.

Таким чином, **мета кваліфікаційної роботи:** розробити, апробувати та проаналізувати профорієнтаційну гру як метод попередження професійної невизначеності у сільських учнів.

Об'єкт: послуга професійної орієнтації сільських учнів.

Предмет: профорієнтаційна гра як метод попередження професійної невизначеності у сільських учнів.

Цільова аудиторія: учні 9-11 класів, які навчаються в опорному Середино-Будському закладі загальної середньої освіти I - III ступенів № 2 Середино-Будської міської ради.

Мета передбачає виконання певних **завдань:**

1. Визначити правові засади профорієнтації школярів як послуги шляхом проведення аналізу нормативно-правових актів.
2. Охарактеризувати особливості та потреби сільських учнів як цільової аудиторії дослідження.
3. Охарактеризувати форми й методи профорієнтаційної роботи з учнями
4. Проаналізувати етичні засади роботи з учнями з сільської місцевості.
5. Розробити та апробувати з сільськими учнями профорієнтаційну гру.
6. Проаналізувати результати проведеної з сільськими учнями профорієнтаційної гри.

Теоретико-методологічна база кваліфікаційної роботи:

Гра як метод попередження професійної невизначеності достатньо нова тема, але її останнім часом все частіше досліджують вітчизняні та закордонні вчені. Вони аналізували гру в різних аспектах – як в соціальному, історико-політичному, так і в правовому (С. В. Альохіна, О.Е. Хабаров, С.В. Швецова).

Методи дослідження:

- методи теоретичного рівня (аналіз, синтез) слугують для аналізу наукової літератури, нормативно правової бази й результатів дослідження ;
- методи експериментально-теоретичного рівня (моделювання) слугують для розроблення профорієнтаційної гри;
- методи емпіричного рівня (соціологічне опитування, спостереження, обробка даних) слугують для аналізу апробації профорієнтаційної гри.

Практичне значення дослідження полягає у створенні та апробації гри, яка допоможе професійній визначеності учнів. Дана гра може бути рекомендована для використання у профорієнтації учнівства, зокрема як доступна для роботи у сільській місцевості.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у створенні гри, яка допоможе дітям, які закінчують навчання у школі та мають визначитись з майбутньою професією. Наша гра направлена на підсилення конкурентоспроможності молоді на ринку праці надалі та відповідає завданням профорієнтації.

Структура кваліфікаційної роботи: робота складається зі вступу, розділу 1, розділу 2, висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі визначено мету, об'єкт, предмет дослідження, завдання, а також обґрунтована актуальність. Загальний обсяг роботи складає 48 сторінок, 2 таблиці, 28 використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ У СІЛЬСЬКИХ УЧНІВ

1.1 Правові засади профорієнтації школярів як послуги

Правову платформу профорієнтації як послуги в Україні формують такі нормативно-правові акти:

-Закон України «Про зайнятість населення» (статті 7, 32, 33) [14];

-Постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. N 842 «Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення» [15];

-Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.07.2018 р. № 469-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції державної системи професійної орієнтації населення» [16];

-Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2020 р. № 1669-р «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021—2025 роки» [19];

-Наказ Міністерства освіти України, Міністерства праці України, Міністерства у справах молоді і спорту України від 2 червня 1995 року N 159/30/1526 «Про затвердження Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається» [17];

-Наказ Міністерства економіки, торгівлі та сільського господарства України від 30.10.2020 № 2203 «Про затвердження Порядку надання послуг з професійної орієнтації осіб» [18].

Поняття профорієнтації на сьогодні розглядають по-різному, але сенс його залишається один. Наприклад, в Законі України «Про зайнятість населення» профорієнтація трактується як комплекс взаємопов'язаних економічних, соціальних, медичних, психологічних і педагогічних заходів, направлений на активізацію процесу професійного самовизначення та реалізацію здатності до праці особи, виявлення її здібностей, інтересів,

можливостей та інших факторів, що впливають на вибір або зміну професії та виду трудової діяльності.

Ціль профорієнтації як послуги добре показана в Концепції державної системи професійної орієнтації населення, а саме: *«сприяння специфічними методами посиленню конкурентоспроможності працівника на ринку праці та досягнення ефективної зайнятості населення»* [15].

Складові, без яких не здійснюється профорієнтаційна робота, найкраще показані в наказі «Про затвердження положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається», а саме:

1) професійне інформування. Дана складова роз'яснює сенс та перспективи розвитку в тій чи іншій професії, а також можливості професійно-кваліфікаційного становлення;

2) професійна консультація. Вона базується на науково-організаційному порядку взаємодії психолога-профконсультанта та індивіда, що хоче отримати допомогу у виборі або її зміні, через дослідження її особистих характеристик, зацікавлень, уподобань, стану здоров'я, властивостей життєвих обставин та з урахуванням потреб ринку праці;

3) професійний добір. Має здійснюватися певною професійною діагностикою людини, направленої на виявлення точної, відповідної спеціальності;

4) професійний відбір. В даній складовій визначається ступінь придатності особи до вимог певних видів професійної діяльності;

5) професійна адаптація. Це є останньою складовою, яка спрямовує особистість у трудову діяльність, сприяє благополучному професіональному становленню робітника [4].

Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України «Про затвердження порядку надання послуг з професійної орієнтації осіб» містить основні завдання профорієнтації:

1) сприяння професійному розвитку та трудовій активності особистості через створення умов для професійного самовизначення, обрання або зміни

різновиду професії, спеціальності, фаху, діяльності, типу та форми професійного навчання, розвитку навичок;

2) допомога у досягненні балансу між спеціальними властивостями, захопленнями та суб'єктивними властивостями особистості й її потребами ринку праці у робітниках належних спеціальностей і фахів;

3) сприяння підняттю громадської та професійної мобільності особистості, мотивування до легальної зайнятості в Україні, реалізації особистих здібностей індивіда протягом життя;

4) формування конструктивної поведінки особистості на ринку праці [18].

В наказі Міністерства освіти України, Міністерства праці України, Міністерства у справах молоді і спорту України «Про затвердження положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається», зазначається про виконання профорієнтацією таких функцій:

1) соціально-економічна функція. Її сенс у тому, щоб підготувати конкурентоспроможного робітника, котрий зможе професійно самовдосконалюватися та проваджувати енергійний, дієвий пошук різновиду трудової роботи або змінювати спеціальність, місце діяльності.

2) медико-фізіологічна функція. Вона полягає у дотриманні вимог до здоров'я й окремих фізіологічних властивостей, потрібних для здійснення спеціальної роботи, визначенні відхилень у стані здоров'я, виборі цієї професії з урахуванням стану здоров'я, фізичних перспектив індивіда.

3) психолого-педагогічна функція. Має можливість підсилювати та генерувати зацікавлення, нахили, хист особи, може допомагати віднайти власне покликання, отримання знань, необхідних для вибору і реалізації себе у професії, а також сприяє розробленню маршрутів і засобів успішного управління професійним самовизначенням [17].

Отже, виходячи з вище написаного, варто зазначити, що ціль та завдання профорієнтації як послуги полягає у тому, щоб не тільки допомогти обрати будь-яку професію, але й у тому, щоб скерувати особистість на формування у

неї конкурентоспроможності, підготувати її до ймовірних труднощів, спонукати до вибору легального і надійного способу заробітку. Зрештою, профорієнтація виконує не лише соціально-економічну функцію, а й медико-фізіологічну та психолого-педагогічну функції.

1.2 Особливості та потреби сільських учнів як цільової групи дослідження

Сільські учні та сільські школи постійно знаходяться у центрі досліджень, зокрема, їх досліджували М.П. Гур'янова, А.В. Єфремов, О.Є. Павозкова, Т.А. Шергіна та Є.В. Щербаков. Окремі аспекти даної цільової групи досліджували А.Д. Аміралієв, З.А. Ахмедова, Л.П. Белова, А.П. Бердашкевич, В.Д. Власов, В.С. Бризгалова, Н.І. Нікітіна, В.І. Федорова та інші фахівці.

Своєрідність сільських шкіл вивчали такі вчені як К. Д. Ушинський, П. Ф. Каптеров, М. А. Корф, М. А. Буланов, В. В. Вахтеров, С. О. Рачинський, М. О. Гур'янова, В. Г. Кузь, Л. Г. Якименко, С. В. Харченко, О. А. Захаренко, О. М. Коберник та інші.

У сільській місцевості середню освіту отримує 2.6 млн українських учнів. Це майже третина всіх учнів у країні (7 млн у 2022 році). Сільська освіта в Україні потребує послуги якісної освіти для сільських дітей. На сьогодні вони менш доступні, аніж для їхніх однолітків у місті.

Дослідження «Прогноз рівня освіти населення до 2050 р.», яке проводилося національною академією наук України інститутом демографії та соціальних досліджень показало, що за переважною більшістю показників рівень життя сільського населення з ряду об'єктивних та суб'єктивних причин суттєво поступається жителям міст, а загальноукраїнська тенденція до певного підвищення рівня життя населення найслабше відбилася саме на сільських жителях. Зниження рівня життя сільського населення проявляється насамперед у погіршенні його матеріального становища, звуженні сфери

прикладання праці, скороченні чисельності економічно активного населення та втраті ним своїх професійно-кваліфікаційних характеристик, зменшенні чисельності об'єктів соціальної інфраструктури й скороченні спектру та зниженні якості послуг, які ними надаються [5].

Тому ми вважаємо, що учні, дев'ятих та одинадцятих класів у сільських школах потребують особливої уваги, оскільки перед ними постає вибір майбутньої професії.

Підлітковий вік – це період первинного формування життєвих планів, період розвитку професійного самопізнання. Юнацький вік – це період початку усвідомлення всієї складності проблем вибору.

Традиційно у наукових дослідженнях діяльність учнів 9-11 класів розглядається крізь призму їх вікових особливостей та психологічних новоутворень, серед яких зазвичай виокремлюють такі:

- структурування самосвідомості;
- високий рівень зрілості;
- диференціації та стабілізації моральної свідомості;
- розвиток інтелекту;
- завершення формування світогляду і соціальних установок [6].

Найбільш значущим психологічним новоутворенням учнів старшого шкільного віку є особистісне самовизначення та висока готовність психологічних структур особистості до процесу самовираження. Прагнення до самовираження є основною потребою старшокласників, підкріпленою стійкою мотивацією (бажання суспільного визнання, високого статусу у класному колективі, активного виявлення своїх здібностей у діяльності та спілкуванні тощо).

У своїх дослідженнях Ю.А. Лець зазначає, що у процесі становлення суб'єкта навчальної діяльності старшокласники опановують інструменти, необхідні для формування особистісного самовизначення, а саме:

- здатністю до планування та постановки життєвих цілей;

-інтересом до життя, до власної особистості загалом та позитивним самостваленням;

-самостійністю і почуттям особистої відповідальності за своє життя;

-прагненням до самоактуалізації та потребою у пізнанні;

-високим рівнем самоуправління і саморегуляції загалом;

-здатністю адекватно оцінювати результати своєї діяльності, ставити перед собою складні цілі та вирішувати складні завдання [12].

В рамках Програми «Молодіжний працівник в ОТГ» 2021 року було здійснено ряд досліджень в різних ОТГ для виявлення потреб молоді. Під час аналізу результатів, було виявлено потреби, котрі вважаються найголовнішими для опитаних. Респондент/ки вказували на недостатню кількість розважальних, спортивних і профорієнтаційних заходів (сприяння в працевлаштуванні); висловлювали зацікавлення в неформальній освіті, у т.ч. курсах, що б дозволили набувати й розвивати конкретні навички (вивчення мов, ІТ, дизайн та інші). Ми робимо висновок, що однією з потреб молоді України є профорієнтація [21].

Вибір професії для кожної молодої людини – це вибір свого місця в житті, подальшого шляху навчання і праці. Без перебільшення можна сказати, що для випускників шкіл – це завжди питання номер один. Профільне навчання дає можливість учню ознайомитись зі своєю майбутньою професією за рахунок предметів, до яких у нього є здібності та які йому подобаються.

1.3. Форми й методи профорієнтаційної роботи з учнями

Профорієнтаційна робота має реалізовуватися на всіх вікових етапах, але саме період ранньої юності є найбільш сенситивним для формування готовності учня до професійного самовизначення.

Профорієнтаційна робота має слугувати єдиній цілі – активізувати учня, утворити у нього жагу до особистого вибору спеціальності з урахуванням отриманих знань про себе, свої здібності й перспективи їх

підсилення. В даному питанні дитині мають допомагати батьки, і вчителі у школах.

Учні старших класів потребують розширення, поглиблення та систематизації знань про професії. У зв'язку з цим головними шляхами профорієнтаційної роботи з учнями є:

1. Професійне виховання – планомірний, зумисне впорядкований процес, що сприяє формуванню особистості фахівця, розвитку його професійних властивостей, потреби в продуктивній праці, поваги до людей, професійної етики, комунікабельності, мобільності, хисту працювати «в команді», власної обізнаності, здорової амбітності, професійної компетентності, культури праці, відповідальності, почуття власної гідності, творчої професійної спрямованості, підприємливості й самодостатності.

2. Професійна діагностика – оцінка інтересів, властивостей і здібностей учнів, діагностика сфери інтересів, оцінка ступеня розвитку різних здібностей.

3. Професійна консультація (за Л. Кондратьєвою) – система психолого-педагогічних заходів, спрямованих на надання допомоги людям (головним чином молоді) у виборі професії, що відповідає індивідуальним особливостям людини й потребам суспільства [23].

Для визначення змісту профорієнтаційної роботи має значення рівень професійної визначеності учнів старшої школи. Розрізняють високий, середній та низький рівні:

– високий – загальні та професійні зацікавлення носять широкий, змістовний та стійкий характер; вироблена система важливих ціннісних орієнтацій, для яких характерне глибоке розуміння значення професії як для окремої особистості, так і для всього суспільства;

– середній – загальні та професійні інтереси мають стійкий характер, але не завжди поєднуються з інтересами до майбутньої професійної діяльності; інші інтереси обмежені; ціннісні орієнтації виражаються позитивним ставленням до виконання професійного обов'язку;

– низький рівень – загальні та професійні інтереси чітко не виражені; відсутнє поєднання з інтересом до майбутньої професійної діяльності [6].

Для ефективної профорієнтації учнів варто застосовувати активні форми й методи роботи. Вони, в свою чергу, можуть поділятися, залежно від цілі, завдання та сенсу, на:

- інформаційно-просвітницькі. Наприклад, урок – розповідь, під час якого учням надають інформацію про канали працевлаштування, умови прийняття на роботу і навчання, вимоги, які ставляться до індивіда;

- діагностичні, спрямовані на виявлення в учнів зацікавлень, вподобань, здібностей з метою ідентифікації їх відповідності обраний спеціальності [10].

На сьогодні виділяють достатньо багато форм роботи з учнями при їх профорієнтації (див. таблицю 1.1)

Таблиця 1.1

Форми профорієнтаційної роботи з сільськими учнями [10].

Форма роботи	Характеристика
Ситуаційно-рольова гра	Метод, суть якого полягає у «прогриванні ролей», які дозволяють побачити учасника групи не просто в процесі міжособистісної взаємодії, а під час виконання певної соціальної ролі.
Сюжетно-рольова гра	Це образна гра за певним задумом дітей, який розкривається через відповідні події (сюжет, фабула) і розігрування ролей.
Гра-драматизація	Це відтворення сюжету літературного твору власними діями виконавців ролей, використання ними засобів виразності – інтонації, міміки, пантоміми. Драматизація відбувається на основі особистих дій виконавців ролей.

Відгадування загадок, ребусів, кросвордів	Процес відгадування, пошуку ключа до того, що недоговорене, зашифроване, покращує настрій і тренує розум. Вони розвивають логіку, швидкість мислення, кмітливість і винахідливість.
Екскурсія на підприємства, віртуальна екскурсія	Це процес пізнання людиною навколишнього світу, що передбачає ознайомлення з об'єктами «наживо», тобто в місцях їхнього розташування.
Бесіда, розповідь, година спілкування	Бесіда — це форма спілкування з метою обміну думками, інформацією, почуттями тощо. Розповідь — повідомлення про певні події, що відбуваються в часі. Година спілкування – це форма виховної роботи, при якій школярі під керівництвом педагога включаються в спеціально організовану діяльність, яка сприяє формуванню системи відносин з навколишнім світом.
Уявна подорож	Це розповідь про мандри по вигаданих країнах та/або про неймовірні дива в далеких країнах.
Ярмарок професій	Це один з етапів професійної орієнтації.
Анкетування, тестування	Це збір даних у вигляді письмових відповідей респондентів на запитання анкети (опитувальника), які стосуються визначеної теми.

Шкільні заходи з професійної орієнтації поділяються на:

1. Заходи для поглиблення знань з конкретних питань. Для цього даються індивідуальні завдання з метою підвищення інтересу учнів до окремих галузей знань та розширення уявлень про можливості використання своїх здібностей і схильностей. При цьому шкільний психолог, соціальний педагог чи вчитель повинні враховувати особливості інтересів учнів. Організуючи цю роботу, важливо переконати дітей у тому, що вони

компетентні для виконання завдання, щоб удосконалити свої знання та навички в цій галузі.

2. Професійні дослідження, які сприяють формуванню в учнів навичок та вміння самостійно відбирати професійну інформацію та складати професійні характеристики (професійна карта);

3. Конкурси «Кращий у галузі», які можуть бути широко використані в організації шкільної та позакласної роботи. Їх мета – виявити дітей з інтересами та здібностями до певної спеціальності. Такі конкурси підсилюють пізнавальну діяльність учнів на уроках і в позаурочній роботі, поглиблюють знання, удосконалюють всебічну майстерність і професійні здібності, виховують професійні інтереси, стимулюють творчий потенціал;

4. Науково-технічні вечори, мистецькі творчі тижні тощо;

5. Підготовка рефератів, фотоальбомів, фотомонтажів з теми, що сприятиме розширенню професійних знань, адже учні мають самостійно обирати необхідні матеріали. Учителі повинні допомогти учням сформулювати тему реферату, скласти конспект, підказати, де знайти літературу з даного питання [25];

6. Профорієнтаційні ігри, що є моделями процесу професійного й життєвого самовизначення людини. Це психологічні ігри, які допомагають сформувати бачення майбутньої професії. Перевагами профорієнтаційних ігор в порівнянні з тестами є те, що у випадку гри діти проживають запропоновані їм фрагменти.

Таким чином, однією з потреб молоді України виступає профорієнтаційна діяльність. У процесі розвитку професійної визначеності учнів 9-11 класів мають максимально враховуватися особливості й інтереси учнів, створюватися простір для їхньої власної активності. Загалом, психологічні особливості учнів 9-11 класів засвідчують їх готовність до професійної визначеності. За результатами базового моніторингового дослідження щодо професійної орієнтації учнів у закладах ЗСО за 2020 р. було визначено, що у сільській місцевості більшість ЗСО потребує організації

тематичної самопідготовки вчителів (77,8%), тематичних методичних розробок (65,7%) і комп'ютерних програм з профорієнтації для учнів (62,6%) та допомоги у створенні шкільного Центру кар'єри (60,9%)[1].

1.4. Етичні засади роботи з учнями з сільської місцевості

Соціальна робота – особливий різновид професійної діяльності зі створення соціальних умов для покращання умов буття окремого індивіда, підняття добробуту населення. Ціль соціальної роботи – надавати можливість людям щонайбільше удосконалювати, розширяти свою здібність, вдосконалювати власне життя та застерігати виникнення дисфункцій [9].

Професійна соціальна робота направлена на захист людини, розв'язання її проблем та соціальні перетворення у суспільстві.

Тому, спеціальними функціями спеціаліста із соціальної роботи в роботі з сільськими учнями є:

- надавати допомогу учням, які цього потребують, різними способами чи заходами дозволеними законодавством України;
- захист прав та представлення інтересів учнів у різних інстанціях (за потреби);
- опрацювання та здійснення соціальних програм та проєктів з сільськими учнями;
- надання консультацій, вирішення конфліктних ситуацій, контроль за дотриманням соціальних гарантій під час роботи з учнями котрі перебувають в сільських місцевостях;
- сприяння попередженню та подоланню негативних явищ у суспільстві, наприклад (учнівському колективі) [3].

Фахівці соціальної роботи у своїй діяльності мають дотримуватися певних етичних норм, правил, засад.

Документ «Глобальна декларація етичних принципів соціальної роботи» (Global Social Work Statement of Ethical Principles), 2018 рік, містить принципи і стандарти етики соціальної роботи:

Визнання гідності людини
Сприяння правам людини
Сприяння соціальній справедливості
Сприяння праву на самовизначення
Сприяння праву на участь
Повага конфіденційності та приватності
Ставлення до людей як до цілісних індивідів
Етичне використання технологій та соціальних медіа
Професійна доброчесність

Даний документ є основою для соціальних працівників для досягнення найвищих стандартів професійної доброчесності. Він має дотримуватися, під час співпраці з усіма клієнтами, з яким співпрацюють соціальні працівники.

Проте, співіснують два різних тексти – версія Міжнародної федерації соціальних працівників (МФСП) та версія Міжнародної асоціації шкіл соціальної роботи (МАШСР). Ми використовували версію МФСП, він рівноцінний міжнародному, проте має меншу кількість принципів. Але сенс принципів схожий і має один зміст, окрім одного – «принцип етичного використання технологій та соціальних медіа».

Даний принцип означає дотримання етичних норм у всіх елементах практики, незалежно від того, пов'язано це з прямим особистим контактом чи з використанням цифрових технологій.

Ще одним важливим документом є «Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України» [22], який містить як етичні принципи діяльності, так і норми етичної діяльності спеціаліста із соціальної роботи. Згідно з цим кодексом, загальними етичними принципами діяльності спеціалістів з будь-якою цільовою аудиторією є:

1. Повага до гідності кожної людини. Кожна людина є неповторною та унікальною, що необхідно враховувати соціальним працівникам, не допускаючи жодного прояву зневаги до особистості. Повага до гідності людини має дотримуватися в будь-яких ситуаціях. Суспільство, держава не

повинні позбавляти людину її гідності незалежно від будь-яких обставин. Позбавлення окремих людей чи групи осіб гідності чи свободи несумісне із дотриманням прав людини. Таке позбавлення веде до заперечення майже всього комплексу фундаментальних прав. Якщо оцінювати даний принцип через обрану цільову аудиторію, то ми маємо з повагою відноситися до сільських учнів, не звертати увагу на їх матеріальний стан. Для соціального працівника вони мають бути рівні.

2. Пріоритетність інтересів клієнтів. Будь-які фахівці мають направляти власні зусилля, знання та навички на підтримку та допомогу окремим громадянам, родинам, групам, спільнотам та товариствам для їх поліпшення, а ще з метою розв'язання конфліктів та подолання їх наслідків. Для нас варто оцінювати пріоритет, який ми обрали для роботи з учнями – профорієнтація.

3. Толерантність. Фахівці мають бути толерантними до всього - як до емоційних зривів у людей, так і до різних психічних явищ, які можуть виникати у людей. Працівники, які працюють з різними клієнтами, мають бути з високою професійною підготовкою та в будь-якій ситуації зберігати спокій, терпимість. Ми маємо бути толерантними з будь-якою цільовою аудиторією, варто дотримуватися визначення «повага права іншого бути таким, яким він є».

4. Довіра та взаємодія у розв'язанні проблем клієнта. Фахівці з соціальної роботи допомагають клієнтам розв'язати будь-які питання та проблеми для того, аби задовольнити їх інтереси. Працівники мають сприяти добровільній участі клієнтів у ході надання соціальної послуги. Фахівці мають знати, що чим більше клієнт зробить сам, тим більш сприятливим буде розв'язання проблеми. Працівники, в свою чергу, мають створювати доброзичливу, позитивну атмосферу під час комунікації з клієнтом. Довіра до спеціаліста із соціальної роботи є необхідною умовою результативної соціальної діяльності. Якщо ми працюємо з сільськими учнями, то нам варто співпрацювати зі школою, родиною, і довіряти їм, задля позитивного результату.

5. Доступність послуг. Фахівці, які надають соціальні послуги, мають надавати їх всім клієнтам, котрі до них звертаються. Вони можуть надавати консультації, підтримувати чи захищати їх від різних видів дискримінації, агресії, обмежень.

6. Конфіденційність. Фахівці з соціальної роботи мають ознайомлювати клієнтів з тим, як забезпечується конфіденційність, для чого вона необхідна. Обов'язок спеціалістів із соціальної роботи – не розголошувати відомості про клієнтів, за винятком тих випадків, коли це робиться з їхньої згоди чи в установленому законом порядку. Під час роботи з сільськими учнями ми можемо дізнатися певні особливості їх внутрішнього та зовнішнього стану. Варто дотримуватися конфіденційності, бо без дотримання даного принципу, роботи з дітьми не вийде, вони просто не будуть вам довіряти.

7. Дотримання норм професійної етики. Фахівці з соціальної роботи допомагають формуванню та виконанню заходів соціальної політики, забезпеченню добробуту людини, спільноти, громади, несуть відповідальність за розвиток та дотримання професійних норм у рішенні практичних завдань соціальної роботи [22, 5].

Етичні засади соціальної роботи допомагають у вирішенні етичних дилем. В ході написання кваліфікаційної роботи, ми зіткнулися з етичною дилемою, яка полягає у обранні нами у якості цільової групи саме сільського учнівства, а не учнів взагалі. З одного боку, ми маємо витримувати принцип рівності й недискримінації щодо і міських, і сільських учнів. З іншого боку, ми маємо визнати ситуацію нерівності, у якій фактично знаходяться саме сільські учні, які мають об'єктивно менше можливостей в отриманні освіти, й, зокрема, в профорієнтаційній діяльності. Тому цілком виправданою є більша увага та підсилення профорієнтаційної діяльності щодо сільського учнівства. Адже за результатами дослідження PISA-2018 середні бали учнів / студентів, які проживають у селах, хуторах і сільській місцевості, різняться від середніх балів їхніх однолітків з інших типів населених пунктів істотно. У порівнянні з великими містами цей показник - різниця більше ніж у 2,5 роки навчання [13].

Крім того, враховуючи обмеження у можливостях сільського учнівства користуватись мережею інтернет, нами запропоновано формат гри, яка може бути відбуватись як у прямому, так і в асинхронному режимі.

Отже, прописані принципи, як в міжнародному, так і в інших документах, мають схожий сенс і схоже пояснення. Цілі даних принципів подібні, а дотримуватися їх мають всі працівники, які працюють з людьми. Ми, у свою чергу, також дотримувалися даних принципів у своїй діяльності та під час написання роботи. Оскільки наша цільова аудиторія діти, то ми визнаємо їх вразливість та особливості. Під час роботи зі школярами ми здебільшого направляли увагу на їх зацікавлення, пріоритети та використовували це у створенні гри. Профорієнтація є важливим елементом в підготовці дітей до дорослого, самостійного вибору майбутньої професії, тому варто їм допомогти у цьому, але не порушуючи дані принципи й не роблячи вибір за дитину.

Висновки до першого розділу

1. Законодавчу платформу профорієнтації школярів як послуги в Україні формує низка різноманітних документів, основним з яких є Закон України «Про зайнятість населення» (статті 7, 32, 33), Постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. N 842 «Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення», Наказ Міністерства освіти України, Міністерства праці України, Міністерства у справах молоді і спорту України від 2 червня 1995 року N 159/30/1526 «Про затвердження Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається». Мета профорієнтації як послуги направлена на «сприяння специфічними методами посиленню конкурентоспроможності працівника на ринку праці та досягнення ефективної зайнятості населення» (Концепції державної системи професійної орієнтації населення). На сьогодні профорієнтація виконує не лише соціально-економічну функцію, а й медико-фізіологічну та психолого-педагогічну

функції. Послуга профорієнтації надається не лише дорослим, але й дітям, які знаходяться на шляху до самостійного життя і самостійного вибору майбутньої професії. У спільному наказі Міністерства освіти України, Міністерства праці України, Міністерства у справах молоді і спорту «Про затвердження Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається» одним із завдань профорієнтації визначено ознайомлення учнів і вихованців з професіями та правилами вибору професії. Тому, можна стверджувати про те, що в нормативно-правовій базі України приділяється увага профорієнтації учнів, як окремій специфічній цільовій аудиторії.

2. Оцінюючи та описуючи цільову групу дослідження було визначено, що підлітковий вік – це період первинного формування життєвих планів, період розвитку професійного самопізнання. Юнацький вік (11 клас) – це період початку усвідомлення всієї складності проблем вибору. Профорієнтаційна робота має реалізовуватися на всіх вікових етапах, але саме підлітковий та юнацький вік є найбільш сенситивним для формування готовності учня до професійного самовизначення. Проаналізувавши дослідження за програмою «Молодіжний працівник в ОТГ» було визначено потребу молоді України зокрема й у профорієнтаційних заходах (сприяння в працевлаштуванні); вони висловлювали зацікавлення в неформальній освіті, у т.ч. курсах, що б дозволили набувати й розвивати конкретні навички (вивчення мов, ІТ, дизайн та інші).

3. Профорієнтаційна робота має слугувати єдиній цілі – активізувати учня, утворити у нього жагу до особистого вибору спеціальності з урахуванням отриманих знань про себе, свої здібності й перспективи їх підсилення. В даному питанні дитині мають допомагати батьки й вчителі у школах. Здебільшого це потрібно дітям з сільських місцевостей, оскільки зазвичай профорієнтаційна робота там проводиться недостатньо. На сьогодні виділяють достатньо багато форм та методів профорієнтаційної роботи з учнями. Для ефективної профорієнтації учнів варто застосовувати активні форми й методи роботи.

3. Етичні принципи діяльності соціального фахівця виокремлені в декількох документах, як міжнародних, так і вітчизняних. Найголовнішими етичними принципами діяльності спеціалістів з будь-якою цільовою аудиторією є: повага до гідності кожної людини, пріоритетність інтересів клієнта, толерантність, довіра та взаємодія у розв'язанні проблеми, доступність послуг, конфіденційність та дотримання норм професійної етики. Працюючи з сільськими учнями, варто дотримуватися даних принципів для результативності й дієвості в роботі, а також брати до уваги об'єктивно обмежені можливості сільського учнівства у порівнянні з міським – у доступності та якості освіти, технічних умов тощо.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ ГРИ В ПОПЕРЕДЖЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ У СІЛЬСЬКИХ УЧНІВ

2.1. Розроблення профорієнтаційної гри для школярів

Профорієнтаційні ігри є моделями процесу професійного й життєвого самовизначення людини. Це психологічні ігри, які допомагають сформувати бачення майбутньої професії.

Цілями профорієнтаційних ігор є:

1. Ознайомити молодь з професійною індустрією;
2. Розвинути самомотивацію та навички самомотивації;
3. Надати дітям необхідну інформацію, знання та навички для прийняття обґрунтованих рішень щодо самовизначення кар'єри;
4. Розвинути вміння пізнавати себе, розуміти власні потреби та бажання;
5. Виховати толерантне ставлення до представників різних професій;
6. Розвинути прагнення до успіху та інтерес до діяльності;
7. Навчити об'єктивно оцінювати власні здібності та порівнювати їх із потребами в кар'єрі.

Профорієнтаційні ігри поділяються на:

- ігри, які використовуються професійними радниками для встановлення зв'язків.
- ігри, що імітують якийсь аспект професійної діяльності. Ці ігри можна розділити на дві групи: а) ознайомлювальні (призначені для ознайомлення учнів з професіями та вимогами до них); б) пробні (надають молодим людям можливість перевірити свої здібності в різних сценаріях професійної гри, в основному пов'язаних з галузевими обмінами);
- ігри, що імітують процес кар'єрного та життєвого самовизначення. Цей тип гри найкраще підходить для розуміння профорієнтації;

- гра моралі та цінностей, що відтворює світогляд, на якому базується процес самовизначення людини. Важливість цієї гри полягає у тому, що часто для учнів найважливіше не «хто», а «як». Часто ідеал визначає вибір шляху до нього, а справжня професійна діяльність є засобом його здійснення;
- спеціальна гра, яка моделює процес управління кар'єрним консультантом профорієнтацією молоді (manage career counseling games) [4].

Створення гри передбачає такі етапи:

1. Виробнича підготовка. Завданнями розробників на цьому етапі є розробка концепції гри, її дизайну, вибір способу реалізації проєкту, створення прототипу гри, підготовка плану гри та узгодження плану. Коли всі питання управління вирішені, гра переходить у фазу виробництва.

2. Виробництво – це важливий етап створення гри. Розробник реалізує раніше створений план. Однак початковий план гри може змінюватися, а іноді ці зміни відносяться до повсякденних. Під час виробництва ігор, особливо комерційного випуску, результати поточної розробки регулярно переглядаються.

3. Випуск. Щойно гру створено, протестовано та налагоджено, настав час її випустити. Зазвичай видавці ігор сильно стимулюють інтерес до цієї події – адже не варто забувати про головну мету створення даної гри. Часто найуспішніші ігри значною мірою виправдовують очікування видавців.

4. Підтримка. Ігри постійно мають якісь неточності – проблема в тому, що розробники можуть не мати достатньо часу, щоб виправити все належним чином, тому підтримка гри здійснюється постійно.

В нашій кваліфікаційній роботі слід окремо звернути увагу на класифікацію онлайн ігор, адже наша гра буде мати саме такий формат. Класифікуючи ігри, Малихіна О. Є. та Туріщева Л. В. виділяють наступні види онлайн ігор:

- 1) логічні ігри (сприяють розвитку логічного мислення, пам'яті, кмітливості, стратегічне мислення);
- 2) змагальні ігри, в яких для перемоги необхідно обіграти інших;

3) стратегічні ігри (передбачають досягнення поставленої мети шляхом першочергового виконання запропонованих сюжетних дій за допомогою використання карток, фігур тощо).

4) змагальні ігри, в яких гравці грають не проти один одного, а проти гри [2].

Спираючись на дану класифікацію, нашу настільну гру можна віднести до стратегічних ігор, адже в ній слід досягати заданої мети, виконуючи поставлені завдання на сходинках.

Таким чином, профорієнтаційні заходи мають безліч видів, але різну дієвість. Найкраще, на нашу думку, підходить використання ігрових технологій, що включають настільні, онлайн ігри. Їх можна використовувати для адаптації, навчання, розвитку, мотивації тощо.

Процес складання профорієнтаційної гри включав такі етапи: підготовчий, ігровий, апробація.

Підготовчий етап передбачав визначення мети, концепції та завдань гри. Метою гри є допомога старшокласникам у свідомому професійному виборі. Концепція гри полягає у тому, що гравці мають 7 завдань-сходинок, які потрібно долати та занотовувати, а після проходження всіх сходинок представити результати іншим учасникам гри. Таким чином учні дізнаються інформацію про обрану професію та надають інформацію іншим учням, яких, можливо, також зацікавить дана спеціальність. Гра розроблена з урахуванням того, що всі учні планують здобути вищу освіту. Вона розрахована на 2,5 години, але передбачено, що проходження може відбуватися в асинхронному режимі. В кінці гри гравець, дійшовши до 7 сходинок, має два вибори: якщо він, пройшовши всі завдання, залишився при своїй думці, то завершує гру, а якщо він має певні сумніви, то повертається до другого завдання і починає гру спочатку (ДОДАТОК Б).

Гра «Кар'єрні сходи» ставить перед собою наступні задачі:

1) можливість пройти психологічні тести, методики на виявлення схильностей дітей до якоїсь професії;

2) ознайомлення з різними видами професій, їх значенням у життєдіяльності суспільства;

3) формування розуміння важливості соціальних гарантій у сфері трудових відносин.

Ігровий етап передбачає розроблення сходинок гри.

Розробка сходинок – це послідовність завдань, які учням потрібно подолати задля досягнення мети гри. Шлях учасників гри складається з таких елементів:

1) Початок. Ознайомлення учнів з метою та завданнями гри. Також, потрібно привітатися до учасників гри, певним текстом, котрий буде знаходитися на початку гри, разом з інструкцією до її проходження.

2) Основна частина. Учням проходять гру, починаючи з першої сходинки, переходячи від одного завдання до іншого. Задля проходження гри потрібно виконати 7 завдань – сходинок.

Перша сходинка передбачає визначення учнів з напрямом ймовірної професії, на яку вони планують вступати, у випадку якщо учні ще не визначилися із професією, бо не впевнені у своєму виборі, то пропонується перейти до другої сходинки, де необхідно пройти психологічні тести, які допоможуть визначитися зі спеціальністю.

Третя сходинка пропонує поринути в обрану професію з різних позицій, а саме: «хочу їм стати» - де потрібно подумати чим хороша ця професія, які її перспективи, у чому її складність та інтерес; «мій день» - пофантазувати, яким учні бачать свій день із позиції своєї професії; «мій герой» - записати чим відомий герой цієї професії у країні, світі; «я – клієнт» - уявити себе з позиції клієнта, котрий відвідує працівника, якого на початку обрали собі учасники.

Четверта сходинка пропонує учасникам відгадати професії, аби трішки відпочити та розслабитися.

П'ята сходинка спрямована на роботу з інтернет-ресурсами. Учням необхідно знайти в інтернеті та дати письмову відповідь на питання, які

стосуються вступу до ВНЗ, актуальності вакансій по країні, місця, де учні планують проживати.

Шоста сходинка є вирішальною, адже учням потрібно переглянути все те, що вони вище виконали та записали, й визначитись – чи залишилися вони при своїй думці щодо обраної професії. Якщо учнів влаштовує дана спеціальність, враховуючи всю ту інформацію, яку вони отримали, то гра вважається закінченою., Якщо ні, то пропонується повернутись на другу сходинку, пройти тестування та подальші завдання-сходинки.

3) Завершення гри. Представлення результатів іншим учасникам гри й перехід до рекомендацій, які надаються учням у вигляді профорієнтаційного буклета.

Останнім етапом укладання гри була її апробація, яка передбачала її тестове проходження пілотною цільовою групою з виявленням проблем чи недоліків.

2.2. Аналіз апробації профорієнтаційної гри з сільськими учнями

На останньому (апробаційному) етапі передбачено проведення гри «Кар'єрні сходи», що включає:

1. Представлення гри в онлайн режимі за допомогою додатку Google Meet. Для того, щоб учні дев'ятого та одинадцятого класів ознайомилися з профорієнтаційною грою та її правилами, нами була проведена презентація у форматі PowerPoint.

Основними етапи розроблення презентації гри є:

- 1) Складання сценарію презентації.
- 2) Визначення дизайну слайдів.
- 3) Створення слайдів.
- 4) Робота над відповідністю змісту слайдів.
- 5) Розроблення титульного слайда.

2. Пілотною цільовою групою апробації гри стали вісім осіб, з них троє хлопців, п'ятеро дівчат. Проведення гри за допомогою додатку Telegram.

Учні запропонували обрати додаток Telegram, оскільки в ньому зручно проводити гру в асинхронному режимі, на випадок того, що можуть виникати незручності, такі як поганий інтернет або на випадок повітряної тривоги.

Основне завдання нашої роботи полягало в попередженні проблеми професійної невизначеності. Для досягнення такої мети ми розробили гру та апробували її з восьма учнями, які навчаються в опорному Середино-Будському закладі загальної середньої освіти I - III ступенів № 2 Середино-Будської міської ради.

В даній грі взяли участь п'ятеро учнів 9 класу та троє учнів 11 класу, з яких п'ятеро дівчат, троє хлопців. Для проведення профорієнтаційної гри було створено в Telegram бесіду, до якої додано всіх учнів. Гра була проведена 12 травня та тривала майже 4 години.

3. Аналіз результатів апробації гри з учнями. Цей етап є завершальним та передбачає аналіз досягнення/недосягнення очікуваних результатів, причин їх недосягнення з метою уникнення подальших непорозумінь при проведенні гри. Для отримання зворотного зв'язку нами була розроблена анкета з питанням, за допомогою яких учасники мали змогу оцінити розроблену гру. Анкетування пройшло восьмеро учнів, які брали участь у грі. Результати опитування в діаграмах, які наведені нижче.

Перша діаграма, в якій представлені відповіді на запитання "Вам зрозуміла ідея та концепція гри?" дає нам зрозуміти, що гра була прописана «зрозумілою мовою» та чітко пояснена учасникам. Після гри при обговоренні в учнів не було запитань щодо концепції гри, що підтверджує результати відповіді на перше запитання анкети.

1. Вам зрозуміла ідея та концепція гри?

8 ответов

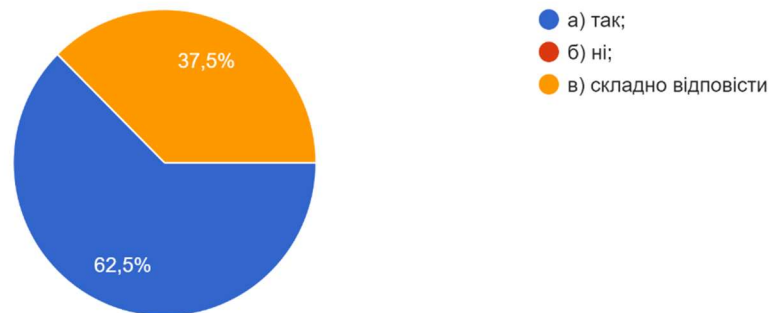

Рисунок 2.1. Відповідь на питання “Вам зрозуміла ідея та концепція гри?”

Наступні відповіді свідчать про те, що майже всі учасники зрозуміли правила гри, адже на питання стосовно труднощів та запитань, які могли виникнути в учнів під час проходження гри, більшість зазначили, що їм все було зрозуміло.

2. Чи виникали у вас запитання або труднощі під час проходження гри? Якщо так, то які?

8 ответов

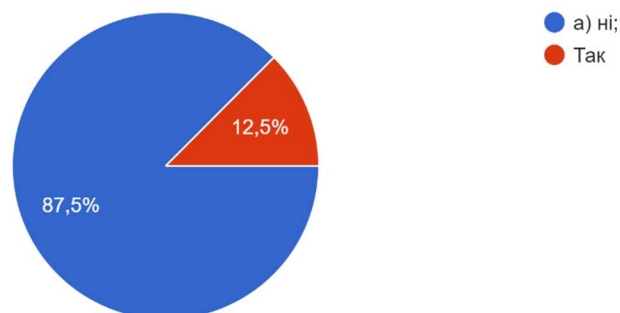

Рисунок 2.2. Відповідь на питання «Чи виникали у вас запитання або труднощі під час проходження гри? Якщо так, то які?»

На третє запитання «Чи сподобалася вам гра?» майже всі опитані відповіли, що так. Проте один учасник зазначив, що йому складно відповісти.

3. Чи сподобалася Вам гра?

8 ответов

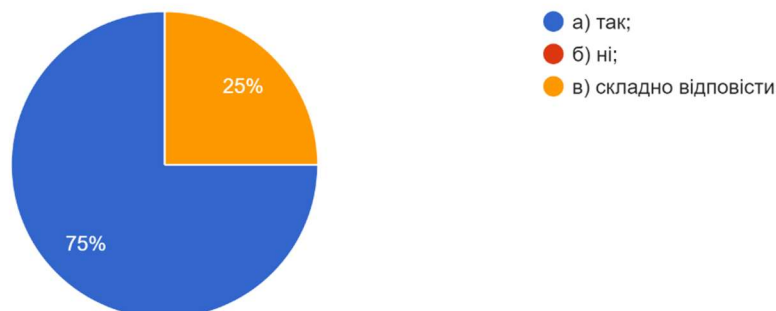

Рисунок 2.3. Відповідь на питання «Чи сподобалася Вам гра?»

Відповіді на наступне запитання свідчать про те, що гра має пізнавальний характер, адже майже всі учасники апробації зазначили, що дізналися для себе щось нове та двоє учнів/учениць зазначили, що їм складно відповісти.

4. Чи дізналися Ви щось нове при проходженні гри?

8 ответов

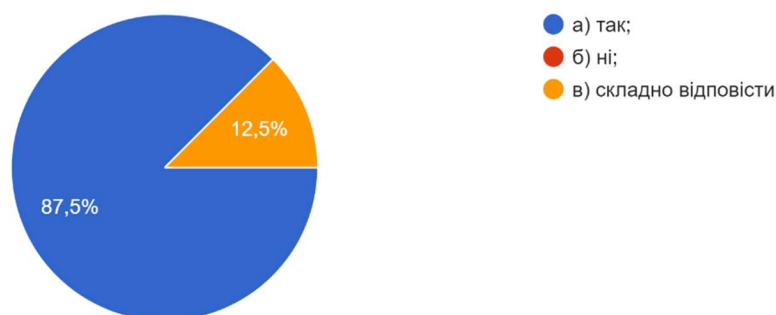

Рисунок 2.4. Відповідь на питання «Чи дізналися Ви щось нове при проходженні гри?»

Отримані результати щодо наступного запитання свідчать про те, що більшість учасників вважає отриманні під час гри знання такими, які дозволять визначитися з майбутньою спеціальністю.

5. Як Ви вважаєте, чи допомогли Вам отриманні знання після проходженні даної гри з визначенням Вашої спеціальності?

8 ответов

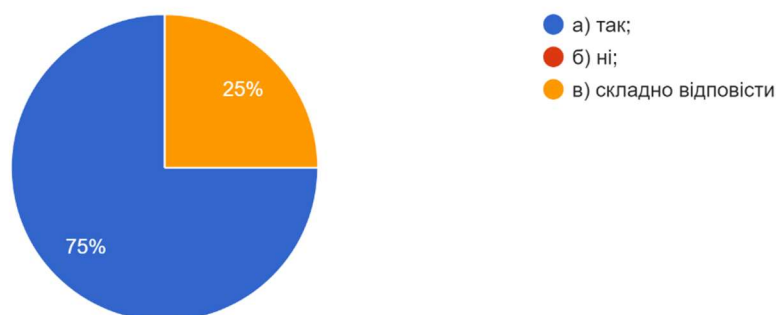

Рисунок 2.5. Відповідь на питання «Як Ви вважаєте, чи допомогли Вам отриманні знання після проходженні даної гри з визначенням Вашої спеціальності?»

Результати відповідей на запитання «Чи будете Ви використовувати отримані знання під час обрання спеціальності та вступу?» свідчать, що шестеро учасників використають отриманні знання під час обрання спеціальності та вступу. Окрім цього двоє опитаних зазначили, що їм складно відповісти.

6. Чи будете Ви використовувати отримані знання під час обрання спеціальності та вступу?

8 ответов

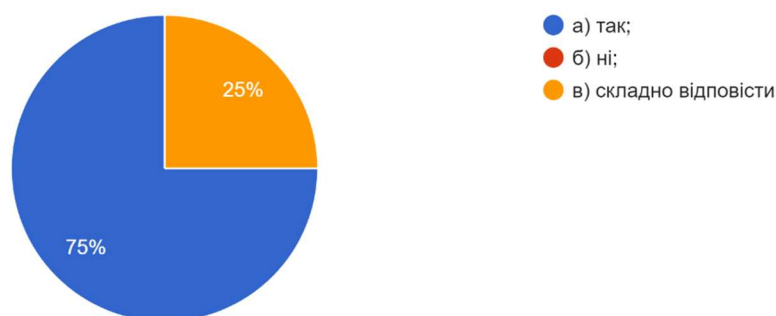

Рисунок 2.6. Відповідь на питання «6. Чи будете Ви використовувати отримані знання під час обрання спеціальності та вступу?»

Останнє запитання було відкритого типу: «Які позитивні моменти ви побачили в грі?» Відповіді були: «цікава гра, є навіть вправи для відпочинку», «більше дізналася про свою професію», «побачили – актуальна професія чи ні», «змогли уявити себе в ролі клієнта та працівника».

Отже, результати апробації гри продемонстрували, що дана профорієнтаційна гра була цікавою для всіх опитаних гравців, а також пізнавальною та такою, що допомагає отримати знання, необхідні для обрання спеціальності для більш ніж половини опитаних.

Висновки до другого розділу

1. Одним із різновидів шкільних заходів з професійної орієнтації є профорієнтаційні ігри.

На нашу думку, з великого різноманіття заходів з професійного самовизначення варто обирати ігрові технології, як такі, що дозволяють краще провести профорієнтацію серед сільських школярів. Адже гра з профорієнтації, тільки надає учням інформації про світ професій, а й сприяє особистісному розвитку учнів, сприяє розвитку пізнавальної активності, інтересу до професій.

Розробка гри для нашої цільової аудиторії включала кілька етапів, а саме – встановлення цілей, мети, завдань, і правил гри, укладання гри та її апробацію. Гра передбачала проходження 7 завдань-сходинок, які включали визначення учнів з напрямом імовірної професії, яку вони планують отримати. У випадку, якщо учні ще не визначилися із професією, бо не впевнені у своєму виборі, то пропонувалося перейти до другої сходинки, де необхідно пройти психологічні тести, які допоможуть визначитися зі спеціальністю. Третя сходинка пропонувала поринути в обрану професію з різних позицій. Четверта

сходинка пропонувала учасникам відгадати професії, аби трішки відпочити та розслабитися. П'ята сходинка була спрямована на роботу з інтернет-ресурсами. Остання була вирішальною, адже учням потрібно було переглянути все те, що вони вище виконали та записали, й визначитись — чи залишилися вони при своїй думці щодо обраної професії.

2. Апробація гри показала, що учасники зрозуміли правила гри, адже на питання стосовно труднощів та запитань, які могли виникнути в учнів під час проходження гри, більшість зазначили, що їм все було зрозуміло, це свідчить про те, що гра була доступною для сприйняття. Результати щодо запитань ефективності у досягненні поставленої мети дипломної роботи свідчать, що більшість учасників вважає отриманні під час гри знання такими, які дозволять визначитися з майбутньою спеціальністю та будуть використовувати ці знання під час обрання спеціальності та вступу. Не менш важливим є те, що гра виявилася цікавою для гравців.

ВИСНОВКИ

Виходячи із завдань, поставлених на початку кваліфікаційної роботи, ми дійшли наступних висновків:

1. Аналізуючи законодавство України щодо профорієнтації, ми визначили, що правову платформу профорієнтації як послуги в Україні формує низка нормативно-правових актів, що включає, окрім Закону України «Про зайнятість населення», постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, галузеві накази Міністерства освіти і науки, Міністерства праці, Міністерства у справах молоді і спорту. На сьогодні законодавство України достатньо широко розглядає послугу профорієнтації школярів, проте, в зазначених документах дана послуга описується для загальної цільової аудиторії, не розділяючи її на учнів з сільської місцевості чи міської. Слід зазначити, що профорієнтаційна діяльність базується не лише на поінформуванні, а й на професійній адаптації. Багатоаспектний підхід до профорієнтації школярів дає змогу досягти основної мети профорієнтаційної роботи, а саме - пропагувати конкретні методи підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці, створити в учнів максимально чіткий і конкретний образ основних типів професій.

Зважаючи на те, що профорієнтаційні послуги є частиною послуг соціальної підтримки працевлаштування на робочому місці, ми дійшли висновку, що цілі цієї послуги – це надання профорієнтаційної підтримки учням у процесі вибору профілю навчання та сфери майбутньої професійної діяльності, формування у школярів свідомого ставлення до праці, професійне самовизначення в умовах свободи вибору сфери діяльності відповідно до своїх можливостей, здібностей і з урахуванням вимог ринку праці, одержання несуперечливих відомостей щодо переваг, схильностей і можливостей учнів для розподілу їх за профілями навчання, забезпечення широкого діапазону варіативності профільного навчання за рахунок комплексних і нетрадиційних форм і методів, що застосовують на уроках та у виховній роботі елективних

курсів, додаткова підтримка деяких груп школярів, щодо яких легко спрогнозувати труднощі у працевлаштуванні.

2. Оцінивши та охарактеризувавши цільову групу дослідження ми визначили, що дев'ятий клас, підлітковий вік — це період початкового формування життєвого плану та період розвитку самопізнання особистості. В цей період діти починають усвідомлювати складність питань вибору професії.

Профорієнтаційну роботу слід здійснювати у будь-якому віці, але підлітковий вік найбільш чутливий до формування готовності учнів до професійної самостійності. Проаналізувавши дослідження за програмою «Молоді працівники ОТГ», ми виявили, зокрема, потребу української молоді в профорієнтаційній діяльності (допомогу у працевлаштуванні), а також зацікавленість у неформальній освіті, включно з можливістю здобуття та розробки курсів специфічні навички (вивчення мови, ІТ, дизайн тощо).

3. Профорієнтаційна робота серед учнів старшої школи повинна служити одній меті – стимулювати учня, формувати у нього прагнення до професійного вибору з урахуванням отриманих знань про себе, свої здібності та перспективи вдосконалення. Батьки та вчителі школи повинні допомогти дітям у цьому питанні. На сьогодні виокремлюють різноманітні форми й методи роботи з профорієнтації школярства - це індивідуальні і групові професійні консультації, професійні проби, психолого-педагогічні технології розвитку професійної самосвідомості школярів, вивчення ступеня професійної придатності, професіографія, опитувальники, ігри. У більшій мірі застосування наведених методів необхідне дітям з сільської місцевості, оскільки проваджувана профорієнтаційна робота з ними часто недостатня, а загальний рівень їх знань нижче, ніж у ровесників з міської місцевості. Тому ми вважаємо, що на сьогодні варто використовувати якомога більше нових і різноманітних форм і методів профорієнтації, оскільки всі вони мають слугувати більше ефективному формуванню активної позиції школяра, який навчається у сільській місцевості, стосовно свого професійного майбутнього і життя в цілому.

4. Етичні принципи діяльності фахівця із соціальної роботи виокремлені в декількох документах, як міжнародних, так і вітчизняних. Цілі даних принципів подібні, а дотримуватися їх мають всі працівники, які працюють з людьми. Найголовнішими етичними принципами діяльності таких спеціалістів з будь-якою цільовою аудиторією є: повага до гідності кожної людини, пріоритетність інтересів клієнта, толерантність, довіра та взаємодія у розв'язанні проблеми, доступність послуг, конфіденційність та дотримання норм професійної етики. Ми, у свою чергу, також дотримувалися даних принципів у своїй діяльності під час написання роботи. Оскільки наша цільова аудиторія діти, то ми визнаємо їх вразливість та особливості розвитку. Під час роботи зі школярами ми здебільшого направляли увагу на їх зацікавлення, відповідність їх пріоритетам, та використовували це у створенні гри. Профорієнтація є важливим елементом у підготовці дітей до дорослого, самостійного вибору майбутньої професії, тому варто їм допомогти у цьому, але не порушуючи принципи соціальної роботи й не роблячи вибір за дитину. Крім того, було виділено етичну дилему, яка стосується цільової аудиторії дослідження, а саме - вибір на користь учнів з сільської місцевості. Це не слід розглядати як дискримінацію учнів з міської місцевості, оскільки наразі в Україні учні з села мають об'єктивно менше можливостей для реалізації права на освіту.

5. Розробка нами профорієнтаційної гри для учнів «Кар'єрні сходи» передбачала ретельний аналіз методичної літератури зі створення ігор та визначення основних проблем у сфері праці, оскільки гра покликана сприяти розвитку пізнавального та професійного інтересу до процесів і викликів у сфері праці. На підготовчому етапі ми окреслили: 1) мету гри – допомога у визначенні з майбутньою сферою праці, професією; 2) завдання гри – за допомогою психологічних методик виявити схильності учнів до тієї чи іншої професії; ознайомити з різними видами професій, їх значенням у життєдіяльності суспільства; сформулювати розуміння важливості соціальних гарантій у сфері трудових відносин; 3) правила гри. Сутність гри полягає у

проходженні завдань, які дозволяють сформувати в учнів знання щодо обраної спеціальності з урахуванням особистих здібностей, потреб суспільства та актуальних вимог ринку праці. Результати апробації гри довели, що вона є цікавою для нашої цільової групи, а також пізнавальною та такою, що допомагає визначитись за спеціальністю.

6. Проаналізувавши результати апробації профорієнтаційної гри «Кар'єрні сходи», ми дійшли висновку, що наша гра має позитивний результат. Більшість дітей, які пройшли гру, переконались у правильності свого попередньо зробленого професійного вибору. Але були й учні, котрим ця гра допомогла побачити всі можливості та загрози обраної професії, і дала їм «грунт для роздумів» щодо обрання тієї професії, яка буде більше відповідати їхнім уподобанням і особливостям ринку праці. 75% учасників зазначили, що використають отриманні знання під час обрання спеціальності та вступу. Гра є певною мірою унікальною та наповненою завданнями для розширення розуміння власного вибору у сфері професій, адже 100% учасників гри зауважили, що отриманні під час гри знання є такими, що дозволять визначитися з майбутньою спеціальністю.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Керівництву закладів загальної середньої освіти:

- запровадити профорієнтаційні ігри в шкільну систему для використання її соціальними педагогами, класними керівниками під час профорієнтаційної роботи з учнями для процесу професійного самовизначення. Внести гру в план роботи соціального педагога на навчальний рік;

- розмістити профорієнтаційну гру «Кар'єрні сходи» на веб-сайти шкіл для більшого охоплення цільової аудиторії, і задля сприяння професійній визначеності школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базове моніторингове дослідження щодо професійної орієнтації учнів у закладах ЗСО / Міністерство освіти і науки України ДНУ «Інститут освітньої аналітики». 2020. URL: https://iea.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/12/Zvit_Proforientatsiya_2020_sajt-1.pdf.
2. Бреславець В.С. Технології розробки комп'ютерних ігор: довідник модуля. - Х.: «Друкарня Мадрид», 2018. 162 с.
3. Грабовенко Н. В. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни «Етика соціальної роботи» (для бакалаврів). Київ: ДП «Видю дім «Персонал», 2018. 22 с.
4. Гріненко В.В. Посібник з методики організації системи профорієнтаційної роботи у навчальних закладах // Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Чернігівській області. 2013. 39 с.
5. Демографія та соціальна економіка / *Науково-економічний та суспільно-політичний журнал*. Київ. 2007. 220 с. URL: https://dse.org.ua/arhcive/1_2007_1.pdf
6. Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Професійна орієнтація : підручник. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.
7. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. – Київ, «Освіта України», 2008. 528 с.
8. Зозуляк-Случик Р. В. Формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах : монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. 460 с.
9. Калениченко Р.А. Системи служб та функції соціальної роботи: Навч. посіб. К.: КиМУ, 2007. 117 с.
10. Кузів М. З. Форми та методи профорієнтаційної роботи в Україні / М. З. Кузів // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім.

Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. - 2016. - № 1. - С. 140-146. -
Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2016_1_27

11. Кузьміна Т. Усвідомлений вибір професії як запорука життєвого успіху : заняття з профорієнтац. роботи : [конспект] / Психолог. 2009. № 2 (338). С. 14–17.

12. Лець Ю. А. Особливості розвитку особистості у ранньому юнацькому віці в умовах формування суб'єкта учбової діяльності у системі розвивального навчання. / *Наукові записки* Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. 2007. С.143–146.

13. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / кол. авт. : М. Мазорчук (осн. автор), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін. ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 с.

14. Про зайнятість населення : Закон України від 5. 07. 2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>

15. Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення : постанова Кабінету Міністрів України від 27. 01. 1994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/842-2008-%D0%BF#Text>

16. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції державної системи професійної орієнтації населення : розпорядження Кабінету Міністрів України від 4. 07. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469-2018-%D1%80#Text>

17. Про затвердження Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається : наказ Міністерства освіти України від 02.06.95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0198-95#Text>

18. Про затвердження Порядку надання послуг з професійної орієнтації осіб : наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарювання від 30.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1129-20#Text>

19. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021-2025 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23. 12. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1669-2020-%D1%80#Text>

20. Професійна орієнтація у новій українській школі : публікація в межах програми ЄС «EU4Skills». 2020. 36 с. URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/konczepczyia-profori%D1%94ntaczii%CC%88-dlya-gromadskogo-obgovorennya-16_12_20-.pdf

21. Результати опитування потреб молоді від 14 до 35 років у Широківській громаді. URL: <https://shyroke.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/Rezultaty-opytuvannia-molodi-SHYrokivs-koiTH.pdf>

22. Семигіна Т. Нові глобальні етичні принципи соціальної роботи. Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. 2019. № 1. С. 70–85. URL: <https://doi.org/10.33287/11196>

23. Словник психолого-педагогічних понять і термінів URL: <http://osvita.ua/school/method/psychology/1270/>

24. Ткачук І. І. Професійна орієнтація в сучасній школі: кращі методичні розробки практичних психологів і соціальних педагогів малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів, навчально-виховних об'єднань, навчально-виховних комплексів : методичні рекомендації / авт. кол. за наук. ред. - К. : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 115 с.

25. Шейкіна К. М., Лісун О. І. Інтерактивні заняття профорієнтаційного спрямування (з досвіду роботи педагогічних працівників закладів професійної (професійнотехнічної) освіти) / уклад.. Суми, 2020. 150 с.

26. Як обрати професію: 20 ресурсів для профорієнтації. Освіта Нова. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/1291-yak-obraty-profesiiu-20-resursiv-dliaproforiientatsii>

27. The use of board games as a condition for the socialization of children with special educational needs. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/3656>

28. Udovychenko, O. M., Ostroha, M. M., Chernysh, A. E., Kudrina, O. Y., Bondarenko, Y. A., & Kurienkova, A. V. (2020). The use of electronic textbooks in the learning process: A statistical analysis. MIPRO 2020 : Proceedings of 43 International convention on information and communication technology, electronics and microelectronics, 28 вересня – 2 жовтня 2020, Оpatija (Croatia). 2020. P. 608-611.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Профорієнтаційний буклет.

ЯК ОБРАТИ "СВОЮ" ПРОФЕСІЮ?

1. Поцікавтеся у близьких людей, яка професія, з їхньої точки зору, вам підійде найбільше.
2. Отримайте необхідну інформацію зі ЗМІ та спеціальних джерел (довідників професій, сайтів з профорієнтації та ін.) про сучасні та затребувані професії.
3. Прислухайтесь до власних побажань, придивіться до своїх захоплень, заняття, що викликають ваш інтерес і приносять задоволення.
4. Проаналізуйте отриманий матеріал, розгляньте його з трьох сторін, відповідаючи на запитання: «Що я хочу робити? Що я вмю робити? Наскільки така діяльність затребувана?»
5. Співставте відповіді з бажаним стилем життя, зі своїми цінностями.
6. Якщо у вас є можливість, зверніться по консультацію до фахівця з профорієнтації. Разом з психологом ви швидше і легше зможете визначитися з вибором.

ТЕСТИ НА ПРОФОРІЄНТАЦІЮ

Профорієнтаційний тест Джона Голланда; Тест на визначення типу професії за методикою Євгена Клімова; Опитувальник професійних схильностей Л. Йовайши (модифікація Г. В. Резапкіної); Опитувальник типу мислення (Резапкіна Г. В.).

ВАША КАР'ЄРА - ЦЕ ТОЧНО НЕ ВИБІР ВАШИХ БАТЬКІВ, ДРУЗІВ І ВЧИТЕЛІВ.

Активация windows
Чтобы активировать Windows, перейдите в "Параметры".

Додаток Б.

Профорієнтаційна гра «Кар'єрні сходи».

Назва гри: «Кар'єрні сходи»

Метою гри є допомога старшокласникам у свідомому професійному виборі.

Концепція гри полягає у тому, що гравці мають 7 завдань - сходинок, які потрібно долати та занотовувати, а після проходження всіх сходинок представити результати іншим учасникам гри. Таким чином учні дізнаються інформацію про обрану професію та надають інформацію іншим учням, яких, можливо, також зацікавить дана спеціальність. Гра розроблена з урахуванням

того, що всі учні планують здобути вищу освіту. Вона розрахована на 2,5 години, але передбачено, що проходження може відбуватися в асинхронному режимі. В кінці гри гравець, дійшовши до 7 сходинки, має два вибори: якщо він, пройшовши всі завдання, залишився при своїй думці, то завершує гру, а якщо він має певні сумніви, то повертається до другого завдання і починає гру спочатку

Гра «Кар'єрні сходи» орієнтована на дітей 9-11 класів, віком від 15 – 18 років.

ХІД ГРИ

Ведучий: Діти, сьогодні на нас чекає незвичайна гра. Ви вже досягли того віку, коли закінчуєте школу. А що потім? Сьогодні у вас буде можливість зазирнути у майбутнє. Можливо, під час гри у вас з'являться питання і відповіді на них. Мета гри є допомога старшокласникам у свідомому професійному виборі. Гра складається з 6 сходинок, кожна з яких вам допоможе у виборі майбутньої професії.

Сходинка 1. Вибір професії — це важливий крок у доросле життя. В першу чергу – це відповідальність перед батьками, перед суспільством, а найголовніше перед собою! Ця відповідальність полягає в тому, щоб обрати саме свій шлях і ним йти. Робота і все, що з нею пов'язане, займає половину життя людини. Тож сядьте зручно, заплющіть очі й подумайте про професію своєї мрії, якщо впевнені в її виборі, то можете переходити відразу до 3 сходинки, якщо ні, то до 2 сходинки.

Сходинка 2. Якщо ви не впевнені у своєму виборі, то пройдіть на вибір один із запропонованих тестів, які вам допоможуть визначитися з вибором.

✓ Методика професійного самовизначення Дж. Голланда. Ця методика дозволить співвіднести схильності, здібності, інтелект з різними професіями для найкращого вибору професії.

✓ Опитувальник професійних схильностей (автор Л. Йовайши, модифікація Г. Репзапкіної). За допомогою цієї методики ви виявите схильність до певного виду діяльності.

Сходинка 3. Пропоную Вам поринути в обрану вами професію з різних позицій.

✓ «Хочу їм стати». Вам потрібно подумати та записати чим хороша ця професія, які її перспективи, у чому її складність та інтерес, як багато людей мають цю професію, що вона може дати суспільству.

✓ «Мій день». Пофантазувати та записати, яким Ви бачите свій день із позиції своєї професії (чим починається день, які справи потрібно зробити, з ким зустрінеться тощо).

✓ «Мій герой». Чим відомий герой цієї професії у країні, світі. При цьому не можна говорити ключові позиції та однокореневі слова.

✓ «Так, але!». Розповісти однокласникам (якщо поряд є батьки, то розповідайте батькам, сестрі чи брату) про професію з сумнівного боку: не зрозуміло, добре це чи погано (цікавлять лише плюси та мінуси професії на думку учасників).

✓ «Я – клієнт». Розповісти (якщо поряд є батьки, то розповідайте батькам, сестрі чи брату) з позиції об'єкта професії.

Сходинка 4. Для того аби трішки розслабитися та відпочити потрібно відгадати професії.

✓ Фахівець, який володіє ножицями й гребінцем. (Перукар)

✓ Працівник торгівлі. (Продавець)

✓ Швейний інструмент, у якому зберігається смертельна небезпека для довгожителів. (Голка)

- ✓ Перед ким усі люди знімають шапки (Перед перукарем)
- ✓ Кому дозволено повертатися до короля спиною? (Водію)
- ✓ Хто збирає будинок по цеглинці? (Каменярь)
- ✓ Без якого монтера може настати кінець світла? (Електрик)

Сходинка 5. П'ята сходинка спрямована на роботу з інтернет-ресурсами. Учням необхідно знайти в інтернеті та дати письмову відповідь на питання, які стосуються вступу до ВНЗ, актуальності вакансій по країні, місця, де учні планують проживати:

- В скількох вишах України отримують обрану Вами спеціальність;
- Чи актуальна ваша професія у 2022 році (далі шукати той рік, в якому ви проходите цю гру);
- Скільки на сьогодні є вакансій обраної Вами професії в Україні та місці, де ви плануєте проживати.

Сходинка 6. Тепер уважно перегляньте ваш записник, і подумайте – чи ви ще залишилися при своїй думці про те, що обрана вами професія підходить вам найкраще. Якщо все добре, то гра закінчена, ви обрали свою професію і можете рухатися в напрямку до професії своєї мрії. Якщо ні, то перейдіть до 2-ї сходинки-завдання і спробуйте знову.

Сходинка 7. Якщо ви залишилися при своїй думці, то поділіться зі своїм класом практикою проходження гри та розкажіть коротко про професію, яку ви обрали (за сходинками гри).

Шаблон анкети для отримання зворотного зв'язку після проходження гри

Вопросы **Ответы 8** Настройки Всего: 0

8 ответов

Сообщение для респондентов

Эта форма закрыта. Ответы больше не принимаются.

Ответы не принимаются

Сводка **Вопрос** Отдельный пользователь

1. Вам зрозуміла ідея та концепція гри? < 1 из 6 >

1. Вам зрозуміла ідея та концепція гри? [Показать варианты](#) ▾

а) так;

Знімок проходження гри за допомогою додатку Telegram

